

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.
SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.
hová a kéziratok és, az előfizetések küldendők.
Kéziratokat vissza nem küldünk.

— ❧ — Megjelen havonta 2-szer. — ❧ —

✻ Hirdetések felvételnek SZIGETHI EMIL kiadóhivatalában: ✻
VII., ÓVÓDA-UTCA 27.

MŰVÉSZI REFORMRÓL.

(Y) Még napirenden van W LASSICS pen-delete, mely az ifjúság művészi ízlését kívánja felkölteni, vagy talán jobban mondva, megteremteni, midőn újabb esemény mintegy háttérbe szorítja az általunk oly élénk örömmel fogadott rendeletet.

HOKK JÁNOS könyvet adott ki a képzőművészetről s annak fejlesztéséről és ez a könyv képezi az eseményt.*) Először nagy örömmel fogadta a sajtó e könyvet. Mindenki Messiás-ként fogadta a reformeszméket és most egyszerre elnémul a napisajtó, legfeljebb arra szorítkoznak, hogy a «Műcsarnok»-ban megjelent cikkekből idézzenek, minden kommentár nélkül.

Pedig ha valaha, most az ideje a tárgyhöz való hozzászólásnak.

A mi a személyes támadásokat illeti, a melyeket HOKK könyve tartalmaz, azt igen helyesen teszik a napilapok, ha nem bolygatják.

HOKK vádol, tehát bizonyítson is. Az illetők bizonyítsák be vádjainak alaptalan-ságát, helytelen voltát. Az az ő dolguk.

Hogy mulasztások történtek-e vagy sem, annak megvizsgálására szintén meg van az illetékes fórum. És miután a támadás nyíltan történt, méltán várhatjuk, hogy a bizonyítgatás is nyíltan történjék. Ennyi-hez joga van a nagy közönségnek.

A többi, mint személyes ügy, reánk nem tartozik.

Nagy érdeklődéssel olvastam el a «Művészi reformot». Lelkiismeretesen, kezdettől végig és azt mondhatom: nagyon téves eljárás az egész könyvet oly egyszerűn ad acta tenni akarni, mint a hogy a «Műcsarnok» cikkírói megkísérlik.

*) Közöljük e könyvre vonatkozó értekezést a nélkül, hogy magunk részéről hozzá szólnánk, mert a könyv nem jutott szemeink elé.

Hogy műtárlataink nivója már egynehány év óta nem emelkedik, az tény. Kivételt képez az olyan kép, a mely esemény számba menne. Bámulatos a családi hasonlat a kiállított képek közt, egyszóval a falanx-rendszer győzött az egyéniség fölött.

Teremteni egyéniséget ugyan nem lehet, fejleszteni azt igenis lehet; fejleszthetjük azt az által, hogy mentől nagyobb önállóságra szoktatjuk, ne segítsünk túlgyorsan, hadd töprengjen a tehetséges ember egymás kérdésén; egyszóval szokja meg a saját szemeivel látni, a saját eszével gondolni, a saját lábán járni.

Többet ér egy, akármilyen egyszerű, naiv egyéniség kezdetleges szárnypróbálgatása, a legvirtuózabb imitálásnál. Mert bármily naiv módon is mutatja be magát a fiatal tehetség, a meddig mer egyéni lenni, mindig tiszteletreméltó. A ki pedig nem meri egyéniségét megvédeni, az már egy szárnyaszegett idealista, a ki már megalkudott önmagával, a körülményekkel — abból soha többé művész nem lesz.

Vagy pedig csak imitáló tehetség, a kiben soha sem volt egyéniség. Annak meg kár helyet adni a tárlaton, inkább üres falakat lássunk, mint középszerű sablonos képekkel tele aggatott termeket.

HOKK ott véli látni e baj eredetét, hogy művészi iskoláink szervezete el van hibázva. Elmegy külföldre s ott tanulmányozza a jónak elismert művész iskolákat s azok mintájára kíván itthon iskolát szervezni.

A «Műcsarnok» november 13. számában UJVÁRY IGNÁC erre azt mondja: «HOKK... megtalálta azt, hogy neked (már mint művészetünknek) nem kell egyéb, mint egy — ötven év előtti bécsi akadémiai rendszer s akkor te meg vagy mentve».

Olvassuk ezen sorokat a 129. lapon; a 131. lapon pedig ugyancsak UJVÁRY IGNÁC mondja, összes meglevő művészeti iskoláinkat felsorolva: «Hisz ha ezeket az iskolákat mind egy kalap alá tesszük, kész az ön akadémiaja».

Itt megállt az eszem. Kinek van igaza, HOKK-nak vagy UJVÁRY-nak?

Ha UJVÁRY-nak, úgy tényleg már megvan nálunk az ötven év előtti bécsi akadémia és miután HOKK igazi nagy művészek nevelésére ezt, UJVÁRY szerint, föltétlenül szükségesnek tartja, a nagyszabású művészek azonban mégsem nevelődnek ott, úgy látszik HOKK tévedt.

Ha HOKK-nak van igaza, úgy nincs meg az a, akár bécsi, akár más akadémia, a mely e cél eléréséhez okvetetlenül szükséges. Vagy pedig mégis megvan, de a theoretikus kötelező tantárgyak annyira túlsúlyban vannak, hogy a tanítványok nem érnek rá a rajzolásra, festésre.

Ezen kell minél előbb változtatni. Mindenki kacagja az élclapokban a háziasszonyt, a ki könyv után, gyakorlat nélkül akar főzni; mindenki a német professzort, a ki elméletileg tanulja meg a lovaglást és bámulását fejezi ki, ha minden elmélet dacára lova a prakszisban léveti.

És akkor mégis HOKK-nak van igaza, a midőn követeli, hogy a meglevő állapotokon mentől előbb változtassanak.

HOKK könyvének egy nagyon is fontos és figyelemreméltó részletére azonban nem is reflektálnak.

Ez az építészek művészi nevelése. Ha végig megyünk a körúton, az Andrássy-úton, az új Budapest akármelyik részén, és figyelemmel nézzük az épületeket, elszomorodik szívünk.

Az ízléstelenség egy kiváló kollekciója tárul elénk. Tarkán össze-vissza kavarva a legellentétebb dolgok; akad itt-ott egy épületen egy szép dolog, de annyira bele nem talál az egész épületbe, hogy még sértőbbé, kirívóbbá teszi az egészet.

Ha egy kép rossz, az egyesek szemét sérti, esetleg egyesek ízlését rontja meg, a kinek az esztétikai érzését sérti, tehet róla, kikerüli, többé nem nézi meg.

Másként áll az az épülettel. Minden nap utunkban ott állanak előttünk a rémségesen csúnya kőszörnyetegek s újból megakad rajtuk szemünk, s újból boszankodunk rajtuk, míg elvégre néma megadással tűrjük e mindennapi látást,

vagy megszokjuk és, ilyen a szokás hatalma, utóvégre még szépnek is tartjuk.

Az építész, a kinek ízlése nincsen fejlesztve, veszedelmes ellensége a művészi fejlődés után sóvárgó embertársainak. Megrontja generációkra nemzete ízlését, hátraveti ugyanannyival a művészi fejlődést, korrumpálja a nagy tömeg ízlését.

Minálunk Magyarországon nagyon is mostoha gyermek az építész. Megtanítják mesterségre s azzal mehet. Hogy műízlését fejleszteni, azzal eddig nem törődött senki. Lehordják őket, ha nem építenek remek épületeket, de azt nem kérdi, nem kutatja senki, miért van az így.

Lehetetlen, hogy annyi száz építész közt, a kik hazánkban nevelődtek, egyetlen egy sem lett volna művészi hajlamokkal. Én legalább nem tudnám elhinni. A baj a hiányos művészi nevelésben rejlik.

Ezen a bajon volna hivatva segíteni HOKK reformja. Megvalósítaná az ideált.

Az építész alapos művészi nevelést nyerne. E művészi nevelés képesítené őt az épületet szépen, nemesen tervezni, megalkotni s a legapróbb részletekig ki is vinni.

Nézzük meg az angol építészt, a ki tervezi, megépíti a házat s be is rendezi. Egyöntetű, szép, nemes otthont nyer az, a kinek ily művelt ízlésű építész épít.

Ehhez az álmodott ideál megvalósításához még egy nagy kellék hiányzik minálunk. A fejlett műipar.

Az állam megtesz mindent, a mit megtehet, hogy műiparunk fejlődjék, de ehhez több kell, mint csak pusztán államsegély, ehhez művészi lelkesedés, odaadás kell.

Azt pedig csak a művész adhatja meg.

Az angol műipart megteremtették RUSKIN, BURNE-JONES, MORRIS, DANTE, ROSSETTI és még többen. De nem csak tanácsokat adtak, hanem eszméket, eszméket százszámra; terveztek, kivittettek, reklámot csináltak az új iránynak, fölolvastak, vándoroltak Anglia egyik végéről a másikra. Saját költségeiken csináltattak rajzaik szerinti berendezéseket, tanították a mesterembert s adták kezébe a darab kenyeret.

Pedig az angol munkás nem oly intelligens, mint a magyar. Lassú eszű és nehézkes. De a mibe egyszer belekezdett, azt be is végzi. Igaz, neki meg van adva minden alkalom, magát szakmájában tovább képezni, minden költség nélkül. Ott a könyvtár, a mely ingyen nyílik meg előtte, ott van a múzeumok sokasága,

ott az ingyenes előadás, a lelkes művész, a ki pihenő idejéből ráér odaadni a tökélyt és szépséget szomjuhozó ember-társának egy jó darabot!

Nem stipendiumért teszi, sem külföldi ösztöndíjért; teszi a művészet szeretetéből, teszi lelkesedésből.

A magyar munkásunkat megtanítja az iparrajziskola sok mindenféle s a mire megtölte tudományyal, s a fiatal ember a praktikus életbe kilép és magának tanácsot adni nem tud és körültekint a művészek segítségével, egyedül találja magát.

Estéit nem töltheti, mondjuk, télen át jól melegített, fényesen kivilágított teremben, a hol egy lelkes művész fölolvass neki és társainak a stílek tiszta voltáról, a művészet fenkölt szépségeiről, a műipar fejlesztéséről; nincsen ingyenes továbbképző tanfolyama, mint a párisi «École des Beaux Arts»-ban. Ott van a korcsma vagy az utca. Múzeum, akadémiai képtár, Iparművészeti múzeum estéknél gondosan bezárva, nehogy a munkás munka után egy negyedóra oda pihenni betérjen s gyönyörködjön a szépben, művésziben.

És magyar művészeink olyan kevés fáradsággal segíthetnének a magyar iparos hiányos művészi nevelésén. Egy-egy ingyenes nagy termet lehetne találni itt Budapesten télen át, akadna olyan jóllelkű ember is, a ki fűtést, világítást fizetne s művészeink felváltva olvashatnának fel iparosainknak egyelőre talán még nem is a szépről, a mit a távol jövőben várunk tőlük, hanem a banális, a nevetségesen csúnyáról, a mit mindennapi munkájuk képvisel.

Művészeinknek sem ártana, ha egy kicsit abból a sok teoriából, a mit a mintarajztanodában és másutt magukba szívnak, gyakorlatba átvihetnek, iparosainak még kevésbé. Mert igenis, rájuk fér a művészi izlés, nem fejlesztése, hanem megteremtése.

Akkor majd látunk nemes izléstől áthatott magyar stíliú butort s nem rettenünk többé vissza az oly apokalypsebéli szörnyetegtől, a milyen most látható a városligeti kereskedelmi múzeumban, a hol egy magyar iparosunk egy angol-góth stíliú vaságyat legörültebb tulipántokkal agyonpingálta.

Ha magyar művészeink ráérnének megtekinteni a kereskedelmi múzeumban

kiállított angol cserép- vagy agyagvázákat felfedeznék, hogy mindezt magyar cserépes is meg tudná csinálni, ha volna, a ki vele egy kissé bajlódna. Ma-holnap, ha lesz magyar műiparunk, azt csakis az államnak köszönhetjük, a magyar művészek nem adtak hozzá semmit a magukéból.

Ha az utókor számon kéri a történettől, mi volt az érdeme a magyar művészetnek a magyar műipar megteremtésében, a történész kénytelen lesz bevallani: semmi része abban a művészeknek nem volt. S ha kérdik: hát a művészek azalatt mivel voltak elfoglalva? a felelet az lesz: elméleti vitatkozásokkal, vajjon az akadémiai rendszer ér-e többet, vagy az «école libre».

Szidjátok az államot, mert rossz a mesteriskola épülete, nem felel meg céljának. Ha neveltetek volna építész, ha adtatok volna építész-testvéreiteknek egy morzsát fölöslegetekből, volna jó mesteriskola-épületek, nem kínlódnátok szűk, sötét műtermekben.

Ha neveltetek volna építész, volna szép, impozáns épületek, teretek, a mi elé, a mire szép szobrot kigondolni, kidolgozni kész gyönyörűség volna.

A ki mint vet, úgy arat!

Van mintarajztanodánk, van mesteriskolánk, van női festészeti tanfolyamunk, van műtárlatunk, a min a közepes külföldi tehetségek művei föltünést keltenek, — de nincsen művészi építészletünk, nincsen művészi nevelésünk, nincs műiparunk, nincsen még olyan hazai műintézetünk sem, a miben az olajnyomatokat megcsináljuk; fizetünk a külföldnek azért, hogy mesterségesen tönkretegyék fajunk, nemzetünk izlését. Németországban gyártják KOSSUTH LAJOS emléklapjainkat, Németországban a NIKITA fejedelmeket és KÁROLY román királyokat, a mivel a házalók elárasztják a nemzetiség lakta vidékeinket. És mindez azért van, mert a magyar művészek nem értek rá a magyar néppel, saját fajukkal törődni.

Bármiképp tévedt is HOKK reformjavaslata módjában, a lényegben nem tévedt. Ezt bizonyítják a felsorolt tények.

Szabadság, testvériség, egyenlőség művészeinknek! Ne legyen a festő, a szobrász a dédelgetett kedvenc, az építész pedig a mostoha gyermek.

Még jóvá tehetnek művészeink sok mulasztást, ha neki állnak komolyan a szükséges, a sürgős reformnak.

RÉGI MAGYAR MŰVÉSZEINK.

(G.) A középkor műproduktumaiból aránylag kevés magyar művész neve és emléke ismeretes előttünk, hanem az alapos vizsgálat mégis arra az örvendetes eredményre vezet a kutatót, hogy majd minden egyes századból fel tud sorolni néhány építő, festő, szobrász nevét és műveit az utókornak.

A XII—XIII. században kizárólag az egyháziak kezeiben van művészetünk; ők az építő-, festő- és szobrászmestereink. A betelepített és bevándorolt olasz és német szerzetesek azonban már ebben a századokban is több magyar egyházi ifjút vettek maguk mellé társnak. Az ANJOUK korában mindinkább a giottai, toscánai iskolák iránya érvényesül, több mű — Budán és a Felföld virágzó városaiban — maradt reánk e korból.

A pálos- és domonkos-rendüek közül ismeretesek: DÉNES, VINCE, LÖRINC, ZÁGOR, ORBÁN, SERVER, az egyházi krónikák szerint a szerzethez tartozó templom alkotásaiban szereztek hervadhatatlan érdemeket. A világiak közül: HENRIK, BERTALAN királyi képművész és AQUILA JÁNOS mester ismeretes.

KOLOZSVÁRI TAMÁS 1427-ben festette a garam-szt.-benedeki szárnyoltárt; még ez ideig eldöntetlen, vajjon a nevezett mesternek műve az Úr koporsója, azon monumentális templomszerű ereklyeszekrény, mely szobrok- és festményekkel díszítve, hazánk e korból való művek között első helyet foglal el s jelenleg Esztergomban őriztetik.

1448-ban MIKLÓS mester a bártfai szt. Egyed-templom szentélyének építését megkezdi, melyet 1464-ben ISTVÁN kassai mester fejezi be. 1482-ben az egyház déli bejárata felett díszes kápolnát ORBÁN városi építész készíté.

1489-ben és a következő években a besztercebányai városi jegyzőkönyvek, ISTVÁN a váregyház építőjéről és bizonyos ISTVÁN kőfaragómesterről tesznek említést.

A zólyomi városi jegyzőkönyvek szerint az 1465-ben tett feljegyzésekből ismeretes, hogy a város magyar festők, szobrászok által készített kereszteteket, szobrokat és a városi levéltár tokjait díszítő címerek festését honorálta. Az olasz festészet legrégibb emlékeit szintén

a levéltárak és kéziratok tokjain festett képek hirdetik.

1505-ben SÁNDOR mester említetik, mint a bártfai városház építője, 1507-ben JÁNOS mester folytatja az építést. Ugyanekkor «Magister ALEXIUS lapicida» a városház renesszánsz ablakai, a koronázó párkányzat és a kapuk szobrászati díszét faragta. 1509-ben készült a szent EGYED templom tornyának első emeletén: Szt. ISTVÁN-t, Szt. LÁSZLÓ-t és Szt. IMRÉ-t ábrázoló falfestmény, KRAUS JÁNOS és EMERICI városi festők által. Ugyan ebben az évben a városház csúcsfalainak freszkóit THEOPHILUS bártfai születésű mester festette, melyeket 1521-ben KRAUS JÁNOS mester megújította.

A löcsei szárnyoltár szobrainak 1510 — 1515 között PÁL mester a készítője, ki STOSS VID-nak volt tanítványa; kortársai: WOLFGANG lapicida et murator és URBANOVITS MÁRTON mester. E három művész iskolája a XVI. században a Szepességben virágzott. Ebből a műhelyből reánk maradt alkotások: a szepes-váraljai templom három remek szárnyoltára, Szepesszombaton hat, Nehrén három szekrényoltár, Felső-Répáson Szt. MÁRIA és Szt. MIKLÓS szobrai. Ezeknek elrendezése, felfogása STOSS VID irányára élénken emlékeztet.

Tény, hogy hazánk tehetséges ifjai nem elégedtek meg a céhek által nyújtott művészi kiképzésben és a külföld neves mestereihez vándoroltak.

Így látjuk AJTÓSI Nürnbergben letelepedett ötvösnek fiát, ALBERT-et, — ezen kor leghatalmasabb művészt. WOLGEMUTH műhelyében, testvérével JÁNOS-sal.

Boroszló város festő céhe 1345 — 1523-ig több magyar festősegéd és tanoncnak nevét jegyzi fel: pl. BEYNHARD JAKAB neves képművész 1484-ben MAGYAR MIKLÓS-t (Nicolaus der Ungar), 1486-ban GRANN MÁTYÁS, 1488-ban MAGYAR VALTER dolgoztak.

GLASER PÁL műhelyében ROSENAUER NICKEL-t találjuk, kinek Rozsnyó csúcsíves templom emlékein látjuk műveit.

HÖRLEIN LENÁR-t mesternél 1505-ben MAGYAR ISTVÁN festő van feljegyezve.

LEMBER NICKLAUS egyik tanonc 1512-ben a pozsonyi születésű BLÖMLEIN SIMON. Valószínű az a feltevés, hogy a nagy mesterek műhelyeit még a felsoroltaknál

is több hazai művész kereste fel. A sárosiak és szepesiek Krakkóban, Stoss Vid nürnbergi mester iskolájának voltak tanítványai, ki 20 évi krakkói tartózkodása alatt KÁZMÉR lengyel király márványból faragott ravatalát, és a hírneves főoltárt alkotta számos megrendelés mellett.

A mesternek két művész fia hazánkban telepedett le; Stoss János XVI. század elején a beregszászi csúcsízlésű

egyházi szárnyoltáraival volt elfoglalva, később Segesváron látjuk működését. 1530-ban bekövetkezett haláláról festőműhelyét egyik tanítványa, SEGESVÁRI KERESZTÉLY, örökölte, ki özvegyét is nőül vette. Másik fia MÁRTON, Medgyesen szerzte meg a céhengedélyt.

A besztercebányaiak Augsburggal álltak kereskedelmi összeköttetésben és így az onnan jövő áramlat hatással volt mestereinkre.

SZECCESSZIÓ AZ ÉPÍTÉSZETBEN.

Forrong az egész művészet; minden ága a képzőművészetnek bele vonzódott az új mozgalomba.

Legjobban látjuk ezt a műtárlatokon a festők és szobrászok műveiben. Az építőművészek alkotásairól a tárlatokon nem igen nyerhetünk helyes fogalmat, mert részint alig látunk valamit tőlük ottan; részint a rég megszokott, ha úgy akarjuk, klasszikus formájú rajzokat és vázlatokat.

Az építőművészek szeccessziójáról az utca adhat csak fogalmat. Minthogy adott fogalmat régebben az általánosan elfogadott építészeti stílusról, a mi elég köznapi volt, hanem itt-ott volt még bizonyos egyéni vonás benne.

Ugyancsak az utca mutatta be szomorú képét építészetünk hanyatlásának. Legalább szépség dolgában. A mit nyertünk olcsóság, talán biztonság dolgában, azt szépségben veszítettük.

Eleinte még meg volt építészeink műveiben az igyekezet: a nagy közönséggel épületjeiket megértetni. Az erkélyeknek meg voltak a támaszaik; a laikus szeme érezte, ha meg nem is értette, hogy ez az erkély biztos alapon nyugszik, ez a kapu fölött kiugró balkon a karyatidától föltartva, le nem zuhanhat; szépsézetit érke ki volt elégitve.

Később építészeink a nagy közönségre nem hederítettek már. Nem bánták, ha a néző nem látja az összefüggést az épület egyes részei közt, talán nem is volt. Ilyen összegért ilyen házat lehet építeni, azonkívül kell hogy legyen a ház ennyi balkon, annyi erkély, annyi cifraság.

Hogy összhangban van-e egymással, azt nem bánta senki. Összekeverték minden

stílust, vagyis mondjuk, a modern, banális tucatkaszárnyára is ragasztottak mindenféle stílmáradékot — ornamentnek.

Azután elmaradt minden stíl reminiscencia; csak bérkaszárnyák keletkeztek, szomorú, egyhangú, unalmas sorokban. Komor, piszkos színekben megfestve, banálisan ásitának reánk a legújabb Budapest utcái.

Az Izabella-utca az a része, a melyet az Andrássy-út és a Podmanicky-utca határolnak, ékesen illusztrálja szavaimat. Kétségbeejtő egyhangúsággal következnek egymásra a szánalmasabbnál szánalmasabb bérkaszárnyák. Már közelebb a Podmanicky-utcahoz áll azonban ez építészeti irány remeke: egy házcsoport, a mely ugyan három számra van osztva s három különböző piszkos színben díszel, hanem kétségtelenül egy és ugyanazon kéz alkotása.

Vakolt, síma falak, csúnya arányu ablakok s minden házban, az első emeleten kezdve egészen fel az utolsóig, minden átmenet, minden indokolás nélkül, két-két csukott erkély. Semmi támasz alulról, semmi befejezés felülről.

Mint akármilyen vakondoktúrás a mezőn; ott van, mert ott van, hogy miért van ott inkább, mint valahol máshol? azt az építészten kívül csak a jó Isten tudja; közönséges halandó gyarló eszével azt soha nem fogja megérthetni, még kevésbé szépnek tartani.

Emlékeztet ez a kőszörnyeteg a kanári-madarak díszes kalitkáira, a mikre a boldog tulajdonos, hogy kedves éneklő rabjának minden kényelme meg legyen, kicsi fürdőkádat akasztott.

SCHOPENHAUER azt mondja: «A művé-

szet eszközeivel való játszogálás, a cél tulajdonképi ismerete nélkül, minden művészetben a kontárkodás jele. Ez mutatkozik a támaszokban, mik semmit sem támasztanak, a célnélküli voluták, kidudorodások és kiugrásokban, a mik a rossz építészetet jellemzik».

Az ilyen elfajulásokkal szemben minden(?) más iránynak van jogosultsága, a meddig olyat tud teremteni, a mi a szemlélőt kellemesen érinti (a míg kellemesen érinti!) és egy kis vidámságot, fényt, színt áraszt a köznapi, egyhangú környezetre

No hát, én kibékültem*) az unalmas szürke Izabella-utca eme részével a két szecesszionista ház kedvéért, a mely már majdnem a legvégén áll.

Az Izabella-utca 94. sz. háza e házak elseje. Három emeletes, kellemesen elütve vidám szürkés-zöld színével a többi háztól. Hat ablaka van minden emeletének, fölvaltva egy egyes és egy dupla ablak. Az egyes ablakok kezdik és végzik be mindig a sorokat és juttatván érvényre a három széles dupla ablakot.

A földszint elég magas, középen megszakítva a kaputól, a mely az épületnek egyik fő hibája, mert nem illik a többibe bele. Nagyon is mindennapias: «szokványos minőségű». Az ablakokat elválasztják egymástól a fölfelé törő tarka, kék (brr!) liliomok, minden ablak között kettő; egy vörös szalag tartja össze e két virágot, azaz adja meg az összefüggést.

A liliomok (már t. i. a kék liliomok) fölött következik a ház egy fő díszje: a «friz», a mely az első emelet alapját (!) képezi. Arany (!) pávák, természetes színű rókák, két aranyozott, fölfelé törekvő kígyókkal körülfont (borzasztó!) női alak és dús, összefont, zöld lombozatból áll ez a «friz».

Ezen színdús és bájos (?) szegélyből emelkedik a magas első emelet, a mely szoros összefüggésben van a jóval alacsonyabb második emelettel. Sötét szalagok választják el az ablakokat egymástól szelvében, míg hosszában összetartják az első és második emeletet.

Az első emeleten e sötét szalagok felső felében kezdődik a virágdísz, a második emelet ablakszalagai végig virágokkal (agyon) díszítve, csak legfelől fut rajtuk egy, a ház alapszínének megfelelő zöld sáv, a mely fölött befejezésül kövekezik egy utolsó virág.

A második és harmadik emeletet elválasztja egy második osztó mező.

Ez a második választórész egy csodás (bizony csodálatos!) vegyülete a modernnek és rég-avultnak. A sötétszürke szecesszionista (!) vándormadarakat az építész, az épület szépsége nagy határára fölhasználta, hogy mintát szerkessen belőlük. A madarak kezdődnek a legnagyobbal, a mi által igen szép (?) hatást érhetett volna el, ha nem osztja az eddig egységesen kezelt homlokzatot négy részre, a mit ilyen négy csoport madárral tölt ki, úgy hogy két-két csoport a legnagyobb és legkisebb madarai (már t. i. «szecesszionista madarak») az egymás szomszédságába jutna.

Ez két nyugtalan hegycsúcs-féle alakot teremt, a mi nagyon zavarja az odáig uralkodó «harmoniát». A kis madarak fölött nagy csillagok vannak, a mik a nagy madarak felé kisebbednek. Ez valamivel enyhíti a nyugtalanságot, hanem nagyon zavarja az összbenyomást a két legautentikusabb empire óra, inga modorú aranyozott napsugár, a melyek közepére egy, az antik görögre emlékeztető, maszk van alkalmazva.

A legrettentőbb e második osztásnál a vidéki korcsmacégérekre emlékeztető széles ábrázatú nap. Az ember szintén keresi az odaváló lelógó forgácsfürtöt, a mit az ilyen korcsmacégéknél megszokott. Jobbról-balról kis ülő alak elmaradhatott volna.

Jól hat¹⁾ e felett a harmadik emelet, a mely a más két emelettől teljesen elütő díszszel van ellátva, csak a színek ugyanazok; vidáman fejezi be az épületet és vész el a laposan előugró ereszen. Ez ereszt a ház falához kapcsolja egy könyvedén megrajzolt kovácsolt vas ékítmény, a mely a laikus nézőnek megadja az összefüggést az eresz és a ház között.

Hálával tartozik²⁾ neki az utca tömege, hogy merészelt egy kis színt belevinni az utca egyforma szürkeségébe és így megörvendeztette (?) azok szemét, a kik nem érnek rá műtárlatokat látogatni és ott a színharmonikiákban gyönyörködni!³⁾

¹⁾ Azt hisszük, azon a házon semmisen hat jól.

²⁾ Nagyon téved a cikkíró; mert nem tartoznak a szerzőnek hálával, hanem irgalmatlanul szidják, hogy ezzel a szörnnyel a jobb érzéknek még a szikráját is kiöli.

³⁾ E cikkel homlokegyenest ellenkező véleményen vagyunk és megteszszük rá észrevételeinket, mert nem lehet engednünk így rontani a jó ízlést, mely utóbbi csak az örökszépnek tud meghódolni. Annyira még sem rosszak a mi műtárlataink, hogy azokat az Izabella-utcai bolondházak helyettesíthetnék.

A KERESKEDELMI MUZEUM BUTORKIÁLLITÁSA.

(Y) Fölfedeztem Amerikát másodszor. Beszélek egy olyan intézményről, a melyet mindenki ismer, és úgy látszik, senki sem látogat. Legalább eddig úgy tapasztaltam, mert a hányszor még kint voltam, rajtam kívül más látogatót nem tudtam felfedezni.

Pedig érdemes volna oda kijárni és a kiállított dolgokat figyelemmel megtekinteni. Igen tanulságos egy kirándulás mindenkinek, a ki műiparunk iránt érdeklődik.

Tanulságos több okból. Először azért, mert a kiben egy kis esztétikai érzés és logika van, megláthatná a kiállított dolgokból, hogy nem jól vannak a dolgok úgy, a hogy vannak.

Másodszor: mert oda szokna, és végig tanulmányozna minden — irányt alig lehet mondani, hanem minden furcsaságot, a mit honi butoriparunk jelenleg képvisel.

Harmadszor: mert mihelyt belátná, hogy nem jól van úgy, a hogy van, kezdene gondolkodni azon, miként lehetne segíteni a tényleg létező rossz irányon és viszonyokon.

Azonkívül még tanulna egy nagyon fontos, megszívlelendő dolgot. Ez az volna, hogy magyar mesterembereink átlag sokkal alaposabban dolgoznak, mint külföldi kollegáik.

Összehasonlíthatná a kiállított eredeti külföldi dolgokat a belföldi utánzatokkal s meglátná mily tökéletlen az utánzat és mennyivel olcsóbb.

S olyan ember, a ki, ha magyar műiparunkról szól, csakis lenézőleg, kicsinyelőleg szól, a saját szemeivel meggyőződhetne arról, hogy rosszul teszi, ha teszi.

Igaz, egyelőre fejlődött, erős, önálló magyar műiparról beszélni, elhamarkodott dolog volna; abban az értelemben, a melyben francia, angol műiparról beszélünk, a magyarról nem szólhatunk még. De máris meg van minden kellék, a miből idővel művészeink hozzájárulásával és a nagy közönség fokozatos nevelésével, remek műipart teremthetünk.

Vannak iskolázott, pontosan dolgozó, és a mi fő, rendkívül intelligens mesterembereink. Nem nagy gyárosainkról beszélek, hanem a kis mesterről, a ki két-három, esetleg hat-hét segéddel dolgozik.

Van oly kincses tárházunk, a szebbnél-szebb művészi nemzeti motívumainknak, a mivel egy civilizált nyugati nemzet dicsekedhetik. Itt vannak a kalotaszegi varrottasak, a felföldi gyönyörű tót-himzések, az alföldi bolgár szöttesek és himzések, a bácskai és torontáli szerb vásznak, szőnyegek és himzések; itt vannak az erdélyi lombos szőnyegek és darócposztók, és itt a bánsági százezernyi változványu oláh himzések és szövések.

A különböző csipkében milyen kiapadhatlan motívumoknak, az elébb felsorolt házi ipari cikkek mindegyikében! csak művész kell, a ki újból felfedezze, csak vállalkozó ember, a ki föl tudja használni, csak mecénás, a ki anyagilag egy kissé e törekvéseket támogassa és a magyar műipar fejlődése erősödése, biztosítva van.

Miért maradjunk mi a külföld adófizető hűbéresei? miért oktrojáltassuk magunkban a külföld izlését? miért ölessük meg magunkban a nemzeti szellemet? miért majmoljuk mi az idegenek hóbortjait és divatját? miért ne ráznánk le a rabbilincset s ne mernénk lábra állni s nemzeti egyéniségünk mellett síkra szállni?

Én nem a subasújtás, a sallang és a lángoló tulipán szószólója vagyok; bár ezek a dolgok a magok helyén kitűnőek mind. Én csak azt mondom: a motívumainkból olyan raffinált, olyan előkelően esztétikai műipart teremthetünk, a milyen a világon sehol sincsen.

De az állam egyedül nem tudja keresztül vinni; ehhez a művészek önzetlen segítsége kell, az ő lángoló lelkesedésük, az ő bizarr ötleteik, az ő esztétikus raffináltságuk, az ő színérzékük.

Ha nevesebb művészeink műtermeikben látnánk magyar mesterember készítette butort, magyar szövésű, vagy himzésű kelmékkel bevonva, magyar művész tervezte házberendezéseket, asztali edényt, szőnyeget, azt mondhatnánk: van magyar műiparunk!

És biztosítva volna fejlődése, jövője. Addig is járjunk ki buzgón a kereskedelmi múzeumba és búsuljunk ott a sok eredeti izléstelen és a sok utánzott kitűnő dolgon.

Lennénk ebben egy kissé sovíniszták s ne túrnánk meg mindennapi életünkben az idegen befolyást, az idegen eszmét, az

idegen izlést; hagynánk ezt azoknak az idegeneknek, a kik ugyan Magyarországon élnek és gazdagodtak meg, de nem tudtak magyarokká válni, mert lelkük minden szála csüng az elhagyott hazájukon, a mi nekünk mindig csak idegen marad.

Vajjon akad-e ember, a ki valamikor meg fogja valósítani a mi álmainkat?

Fogjuk-e még látni a magyar műipar praktikus fejlődését?

Vagy elhal a hangunk a sivatagban visszhang nélkül, elfáradva?

EGY ZÁGRÁBI HÁZ.

Tervezte : BOBULA JÁNOS.

Ritkaság számba megy, hogy zágrábi testvéreink Budapesten rendelnének valamit. De még sem oly fekete az ördög,

Az itt közölt zágrábi ház homlokzata az Illica főutcán lévő HERMANN DÁNIEL, kereskedő és udvari szállító házá-

HERMANN DÁNIEL CS. ÉS KIR. UDVARI SZÁLLÍTÓ HÁZA ZÁGRÁBBAN.

mint a minőnek festik. Mégis találkoznak Zágrábban is emberek, a kik józan észszel és nem szenvedélylyel itélik meg a világ forgását. És bátran állíthatjuk, hogy ha mi a horvátokkal sűrűbben érintkezünk és megismernénk az ő viszonyaikat minden részleteiben, és ha ők is meggyőződnének a mi nemes gondolkodásunkról, akkor bizonyára sok félreértésnek vennők elejét.

nak az átalakítási és második emelet felépítési tervét tünteti elénk, mely empire stílusban kontempláltatik. Az architektúra részleteiről, helyes vagy helytelen arányokról ítéletet mondani, át kell engednünk másnak, mert a tervezet e lap szerkesztőnek a műve.

A lap hasábjai nyitva állanak minden kritikának.

GIOVANNI BELLINI ÉS ANTONELLO DA MESSINA.

GIOVANNI BELLINI születési évét nem egészen hitelesen 1426-ban állapítják meg. Ő is, mint fivére, atyja tanítványa volt és legkorábbi ismert művének — Szt. JEROMOS a pusztában, — keletkezésekor még teljesen annak befolyása alatt állt. Miután a család Velencéből Páduába költözött át, hol az apa, JACOBUS, fiaival a S. ANTONIO-templom GATTAMELATEA kápolnájában dolgozott és a fiuk az ő kor- és iskolatársukkal, ANDREA MANTEGNÁ-val, úgy mint apjuk SQUARCIONE-val, barátságot kötöttek; látszólag először MANTEGNA gyakorolt GIOVANNI-ra döntő befolyást. Ezt igazolja a bergamoi gyűjteményben lévő Pietà, a melyen bárha még nem enyésztek el végkép az apai bizantinizmus nyomai, az erős, kemény körvonalakban is nyilvánul a baráti befolyás. Még határozottabban nyilvánul ez ama Pietán, mely Bolognából, a ZAMPIERI-gyűjteményből Milanóba, a Brerába került.

E mű három, majdnem természetnagyságú félalakkal bír.

KRISZTUS-nak hulláját MÁRIA és JÁNOS emelik, miközben feje anyja felé hanyatlik, a ki könyezve simul hozzá és átszúrt jobbát keblére szorítja, míg JÁNOS keseregve tekint maga körül, mintegy segítséget keresve. A mű a formák minden idealizmusát mellőző naturalizmussal van festve, a melynek MADONNÁ-jához valamely élemedett és legkevésbé szép apáca szolgált modellül, valamint KRISZTUS-t is egy igen köznapi alak reprezentálja, csupán JÁNOS különbözik némileg előnyösebben, mindazáltal oly igaz, mély érzéssel vannak fölfogva a legapróbb részletekig, úgy mozdulat, mint helyzet tekintetében, hogy lehetetlen bennök félreismerni azt a keletkező erőt, a mely hivatva volt a megmerevült és enyésző félben lévő vallásos öntudatot a szellemben és valóságban új életre serkenteni. Igaz ugyan, a festőművészet akkori technikája még igen fogyatékos volt. Soványak voltak a formák, kemények a körvonalak, a ruházat redőzete merev és szögletes, a színek szárazok és hidegek, azonban a szeretetteljes műgond a kedvezőbb jövőt sejteti, a mely nemsokára be is következett.

Miután a természet utánzása

principiummá emelkedett, a fejekre és testekre nézve esetleges, vagy kiválasztott modellekhez alkalmazkodtak. A ruházatot és fegyvereket az antik szoborművekről utánozták, a körvonalak szigorú betartásával és finoman mintázva.

Az igazság keresésére irányult fokozódó törekvések révén a perspektíva ujonnan föltalált törvényeit oly előszeretettel alkalmazták, hogy miatta fontosabb föladatokat elhanyagoltak, mint pld. a rendszeresen alkalmazandó, erőteljes árnyékolást, melynek hiányát hova-tovább fölismerve, kecsegtető feladatul tüzték ki.

A SQUARCIONE, a BELLINI-ek és MANTEGNA iskolája művészeti eszközökben is szűkölködött és a természeti hatás fötényezőjével, a színezés varázsának hatalmával sem rendelkezett. Mindazáltal közel egy század alatt, a páduai iskola szemelättára meg lőn oldva eme föladat. GIOVANNI BELLINI vált ama szerencse részesévé, hogy a velencei iskola uralmát biztosító, döntő lépést megtegye a hideg középszínek, vagyis szürke árnyalatok alkalmazásával, valószínűleg midőn AVANZO-nak Páduában, a S. Giorgio- és Felice-kápolnában levő freszkóit tanulmányozván, jutott e helyes irány fölfedezésére.

GIOVANNI életének eme nevezetes fordulatóban két közreható tényező veendő figyelembe. A flórenci UFFIZI-gyűjteményben van egy megkezdett képe, a Pietà, a melyen látható, hogy a művész, ha talán nem is mindenkor, azonban némely esetekben képeit szürke aláfestéssel kezdte meg, mi által a szürke középszíneket véletlenül fedezte föl. Ehhez járult az olajfestés elterjedése, melynek kezelési módja a temperánál lényegesen alkalmasabb a finom árnyalatok megkülönböztetésére nézve.

Azonban bármily nagyok is GIOVANNI BELLINI érdemei a festészet technikai tökéletesítésénél, ez nem múlja fölül ama művészi értékét, melynek hivatása magasabb értelemben nem csupán a látóérzékeket gyönyörködtetni, hanem egyszerűszersmind a lelket is emelkedettebb hangulatba ragadni.

Az olajfesték föltalálásának gyakorlati használata, a mi a művészeti irányzatra oly döntő befolyást gyakorolt és eme

század első évtizedeiben Flandriában igénybe vétetett, Olaszországban három-négy évtizeddel később is még mellőztetett. Eme körülménynél még sajtóságszerűbb, hogy végre egy messzinai festő által került Velencébe csak onnan terjedt el Olaszország többi részeibe. Körülbelül 1473-ban történt, hogy ANTONIO, SALVATORE ANTONIO fia és egy régi festő-család leszármazottja, a ki ANTONELLO DA MESSINA néven ismeretes, Velencébe jött, hogy S. Cassiano temploma számára egy MADONNÁ-t fessen, a mely műnek kiviteli, a színek tisztasága, egyöntetősége és ereje által az egész világot bámulatba ejtette. E mű a VAN EYK által föltalált technikájú olajfestmény volt. A monda szerint a művész Sziciliából egyenesen Flandriába ment, hogy az új technika titkait az eredeti forrásból merítse, a hol magától VAN EYK-től nyervén oktatást (a mi nem lehetséges, mivel az illető már 1440-ben meghalt) Velencébe jött.

Ha valószínű, hogy maga egy olajfestmény látása képes egy festőművész előtt technikájának titkát elárulni, akkor az ANTONELLO németalföldi útja is fölöslegessé válik annál inkább, mivel eme tudvágyának Nápolyban is kielégítést szerezhetett volna és pedig, ha semmi mást nem lát ottan, csak JAN VAN EYK Szt. Jeromos-át a S. Lorenzo-ban (jelenleg az ottani nemzeti képtár gyűjteményében). Azonban ANTONELLO DA MESSINÁnak még közvetlenebb alkalmat szolgáltatott az olajfestésnek olasz földön való megtanulására nézve JAN VAN EYK legjelentékenyebb tanítványa, ROGER VAN DER WEYDE, a ki FACIUS adatai szerint 1450-ben Olaszországban volt, hol kivált Nápolyban tevékenységének nyomai föllelhetők.

Azonban bárminő előzményekkel történt legyen, annyi bizonyos, hogy ANTONELLO által jutott az olajfestés Velencébe. Az említett festményen kívül ottan még számos arcképet festett, melyek közül némelyek még a nyilvános és magángyűjtemények ékei. Jellemző sajátosságuk a nagyon realiztikus fölfogás és fölötte gondos és szorgalmas kivitel, minélfogva olykor alig különböztethetők meg a ROGER és MEMLING műveitől. Eme művek legkiválóbbika erőteljes férfit ábrázol, el van látva aláírással és 1475. évszámmal és jelenleg a Louvreban van. Hasonló kivitelű a MARCHESE FIVULZI tulajdonában

lévő mű Milanóban és a fiatal férfi arcképe a berlini múzeumban. A mily kiválók e művész arcképei, oly jelentéktelenek történelmi kompozíciói, mint pld. a berlini múzeumban lévő Szt. SEBESTYÉN-je, a Golgotha az antwerpeni múzeumban; KRISZTUS megostoroztatása a velencei akadémia gyűjteményében, a Pietà Bécsben.

Az ő dicsősége abban rejlik, hogy a velencei festő-iskola az olajfestés behozatala által, tőle nyerte a lendületet a bekövetkezendő, új ragyogó sikerekhez. GIOVANNI BELLINI volt az első, a kit eme újításának részesévé tett, minélfogva alaptalanná válik a hiresztelt, méltatlan cselfogás, hogy GIOVANNI nobilenak öltözve, saját arcképét festeti meg ANTONELLO-val s így leste volna el annak technikai titkát.

GIOVANNI BELLINI életrajzi fonalát ismét fölveve, a korszak megnyilatkozását véljük kiolvasni ama körülményből, hogy az illető mindenekelőtt atyja vázlatkönyvének egyik tárgyát, KRISZTUS halálát dolgozta föl több ízben, nem a templom, hanem magánházak számára. A már nevezett ilyen tárgyú művein kívül még figyelemre méltók a velencei dózsé-palotában, a toledo-i székesegyházban, a stuttgarti múzeumban, a kölni városi gyűjteményben, a berlini múzeumban és a páduai gyűjteményben levők.

Kevésbé érthető a művész előszeretete atyának Angliában, Castele Howardban lévő képében földolgozott tárgya, KRISZTUS körülmetéltetése — iránt, mely aktust MANTEGNÁ-n kívül egyik művésznek sem sikerült érthetőbben kifejezni, a kinél a gyermeknek a cselekmény fölötti méltatlankodása félreismerhetlenül nyilvánul. GIOVANNI-nak eme tárgyú festménye, melynek — sajnos — csak másolata van meg, valamint többi említett festményei, életnagyságu vagy, kisebb félalakokkal, széles formátumban vannak kivéve. A házi használatra szánt művek között még kiváló kedveltséggel viseltettek a közönség a gyermekkel festett MADONNÁ-k iránt, a kik a családok és városok védszentjei gyanánt szerepeltek. GIOVANNI BELLINI eme keresletnek többféle alakban adott kielégítést és MADONNÁ-i számos régi és új másolatban vannak elterjedve. Legszebb eredetiek közé sorozandó a velencei gyűjteményében lévő MADONNA PÁL-lal és GYÖRGY-gyel, továbbá MAGDOLNA és KATALIN-nal.

A mesternek eme részben aláírásával ellátott művei a természet utáni gondos rajz, erős modelláció, meleg hússzín, az árnyalatok lágyága, komoly kifejezés, vallásos, de a rituális fölfogástól függetlenül hangulatok által válnak ki.

Azonban GIOVANNI BELLINI tehetsége a maga teljes érvényében legegyszerűbb nagy oltárképében nyilatkozik meg, melyet a velencei S. Giovanni egyik kápolnája számára festett 1472-ben. E mű a trónoló MADONNÁ-t az ölében álló, meztelen gyermekkel ábrázolja. Mellette jobbra öt férfi, balra öt női szent foglal helyet, a trón lábánál három fiú a glóriát éneкли. A pompás trón magas nyílt csarnokban áll. A mű hatása megragadó volt s méltán mondható, hogy nemcsak Olaszország, hanem a világ egy becses ékszerét vesztette el benne, midőn 1867-ben tűzvész áldozata lett.

Az oltárképek legegyszerűbb tárgya volt az anya ölében ülő kis KRISZTUS; a csoportosítás járulékaival valának az angyal alakok és szentek a trón mellett. A míg KRISZTUS-t áldást osztva ábrázolták, addig a szentek passio jelenléte is eléggé motivált volt. Azonban miután KRISZTUS eme tevékenységét elhagyták, megszűnt a kapcsolat közte és a szent alakok közt, mígnem a zenélő angyalok beleillesztése által a hallgatók nyugodt helyzete az alakoknak és ez által az egész képnek új bájt kölcsönzött, mely a naturalisztikus törekvések dacára is az idealizmus magaslatára emelé annak értékét, mit kívált GIOV. BELLINI-nek, FRA BARTOLOMMEONAK és RAFAEL-nek sikerült elérni.

Ilyen volt a S. Giovanni e Paolo és a muranói S. Pietro Martire oltárképe a trónoló MADONNÁ-val 1488. évből.

Egykorú és talán még tökéletesebb kivitelű a velencei S. Maria gloriosa dei Frari sekrestyéjének oltárképe, melyen két angyal pásztorfuvolával mulattatja a SZENT SZÜZET és a kis KRISZTUS-t.

Muranóban tőle való a MÁRIA menyemenetele, melyről méltán lehet állítani, hogy TIZIÁN «ASSUNTÁ»-ja fölfogásának mintájául szolgált.

Pesaró-ban a S. Francesco-ban van BELLINI től MÁRIA megkoronáztatása, mely mű több szempontból méltó a megfigyelésre. KRISZTUS az olasz csúcsíves rendszerből való trónon ül, vörös köpeny omlik aranyos mintázatú alsó ruhájára. A meghajlás mozdulatával fogadja MÁRIA

a koronát. SZT. PÉTER, PÁL és JERÓMOS jelenlétükkel szerepelnek az ünnepélyes aktusnál. Fölöttük két sorban cherubok lebegnek vörös fényben.

A szentek természet nagyságuk. Az egész műben uralgó az aranyos meleg színárnyalat, erőteljes mélységük a ruhák. Kis méretben ugyanily hatással bírnak a keretbe illesztett képek.

Nem kevésbé érdekes a nápolyi múzeumban lévő «úr színe változása», mely hegyektől környezett nyájas táj keretében mutatja be eme jelenetet. A középen lévő domb tetején szemközt áll a fehérbe öltözött KRISZTUS. Jobbról MÓZES, balról ILLÉS próféták a hódolat jeleivel. Az előtérben fekszenek a sokkal kisebb méretékben rajzolt tanítványok, részben még alvó állapotban. Gyöngíti a mű összhatását az alakok diszproporciója és ama fölfogás, hogy a vízió szereplőit is a valóság minden külső jeleivel ábrázolja. Ezt az ellenmondást különben az egész velencei iskola következetesen elkövette folytatólag is.

GIOVANNI és fivére, GENTILE, VIVARINI és még más művészek megbízták, hogy a dózse-palota nagy tanácstermét Velence történetéből való festményekkel ékesítsék, mely 1480-ban megkezdett művek 1577-ben a nagy tűzvész alkalmával tönkrementek. Az egykorú följegyzések szerint eme művek becse nem a dráma-ábrázolásban, hanem kivált számos érdekes arcképekben és építészeti részletekben rejlett.

Meglévő művei közül tehetségét tündököltetik még következők: a velencei S. Giobbe oltárképe, honnan az akadémiaiba került. Valamint az építészek arra törekedtek, hogy a velencei szűk utcákra utalt közönség magas, szellős csarnokokban nyerjen kárpótlást, úgy a festők is hasonló kényelmes környezetbe illesztették be szent alakjaikat.

Ily értelemben komponálta meg BELLINI JÁNOS eme művét a trónoló MADONNÁ-val, melyen a legsikerültebbek a zenélő angyalok.

Nagyon jellemző még a velencei és umbriai festőiskola megkülönböztetésére nézve a szentek alakjainak fölfogása. Mentől inkább az életből vett alakok személyesíték őket, annál egyenesebb és fesztelenebb lón mozdulatuk; ellenben az umbriai-aké ritkán tér el az édeskés lágy helyzetektől és mindnyájan alázat, vagy fájdalomteltelen lehorgasztja fejét.

A klasszikus irodalom és művészet tanulmányozásának felelevenültével, a felsőbb körökben kedvelté a görög és római mithologia és a mennyiben bizonyos gondolatok kifejezésére alkalmassá vált az allegoria, mely forma készséges felkarolásban részesült a költők és művészek által. Így SANDRO BOTTI CELLI, LUCA SIGNORELLI, sőt a mantuai d'ESTE IZABELLA hercegnő megrendelésére MANTEGNA, LORENZO COSTA is festettek allegóriákat és PERUGINO e tekintetben erejét meghaladó föladataira vállalkozott. És bárha BELLINI sem értet az antikokhoz, mégis kedvet kapott a megpróbálkozáshoz. Ennek eredménye a velencei akadémiában lévő allegóriai mythologiai képsorozat, melynek jelentményét ez ideig még senkinek sem sikerült megfejteni — és különben sem hozhatnánk kapcsolatba a mesterrel, ha erre nézve névaláírása: JOANES BELLINVS minden kétséget ki nem zárná.

A művész alkotó ereje tetőpontját érte el a vicenzai S. Coron a templomban lévő KRISZTUS keresztségében és eltekintve ama eltérésektől, melyekbe olykor pályája végén tévelyedett — ez elért magasság színvonalán maradt állandóan. Itt is a természetfölötti irányt mellőző velencei iskola szelleme érvényesül, midőn emberies mivoltában, minden dogmatikus vonatkozás nélkül, biztos öntudatos alakban állítja a néző elé KRISZTUS-t, mint ifjú, erőteljes, mindazáltal finom testalkatú férfit, hosszú, világosbarna hajjal és gyöngye körszakállal, mialatt a zordabb kinézésű, szőrmébe öltözött JÁNOS megindultság kifejezésével végzi ténykedését. Kivülök még három meghatározhatlan nemű, nagyon szép alak asszisztál. Az esti ég aranyozza meg az egész jelenetet, mely úgy rajzban, mint modellációban hiánytalanul tökéletes kivitelű.

A fönt jelzett mű, stíljéhez legközelebb áll Velencében, a S. Zaccariában lévő oltárképe. Ezzel csatlakozik a mester az új festési modor bűvköréhez, a nélkül, hogy egyszersmind megtagadná saját egyéniségét. A Madonna magas trónon ül, ölen tartva a meztelen gyermeket, a ki áldó mozdulattal fordult Szt. KATALIN felé. Mellette PÉTER és JEROMOS állnak az alsó lépcsőfokon egy ifjú zenész ül. A templomi füstölő lerakodott rétegen át is érvényesül a széles világos területek modellációja, a barna árnyék mellett, a formák jellemzőek; a kezelés

könnyed, mi által az egész mű előnyös benyomást tesz. És mindazáltal híjával van a benső egységnek, mely az alakok összeköttetéséből származik. A gyermek áld, KATALIN nem törődik véle; MAGDOLNA nyújtja olajozó edényét, de nem tudni, kinek? JEROMOS annyira el van mélyedve olvasmányába, hogy azonkívül semmivel sem látszik törődni és PÉTER elégedetlenül fordít hátat az egész társaságnak, a kik semmi figyelemre nem méltatják a zenészt.

Igy enyészett el aprónként az alapeszme a kivitel hatásos eszközei mögött, a melyek úgy a közönség, mint a művészek kizárólagos céljává lettek.

Sajátságos jellemzéssel bírnak szentjei. Bárha GIOVANNI BELLINI kezdettől fogva az élő modellek után festé alakjait, mindazonáltal bizonyos ideális vonás nyilvánult meg bennök következetesen. Ez esetben egészen a tetszetős modellhez tartotta magát MAGDOLNA ábrázolásában, a kinek fitos orrocskája és keskeny ajkai egyáltalán össze nem egyeztethető a környezet komolyságával. A trón zsámolyán áll: Joannes Bellinus MCCCCV. 1507-ből való a velencei S. Francesco della Vigna számára festett MADONNÁ-ja.

GIOVANNI BELLINI ekkor már nagy tekintélynek örvendett a köztársaság előtt. Már 1483-ban «Pittore Del Dominó»-vá neveztetett ki és egyszersmind folyvást foglalkoztatva volt különböző megbízásokkal, minélfogva számos tanítvánnyal kelle birnia, bárha akkor már GIORGIONE, TIZIAN és PORDENONE bizonynyal eltávoztak műhelyéből. Hogy mily élénk érdeklődés színhelye volt az, bizonyítják DÜVER-nek Velencei tartózkodásakor PIRKHEIMER-hez intézett levelei. Valószínű, hogy művei közül sok elpusztult. Így MORELLI szerint még látták MESSER LEONICO TOMKO-nak, egy kiváló bölcsésznek arcképét, továbbá MESSER JACOPO MARCELLO-ét, MESSER FILIPPO VENDRAMIN-ét, stb. A londoni nemzeti gyűjteményben meg van LEONARDO LOREDANO dózse képmása, mely mű legkiválóbb alkotásai közül való. Könnyen bebizonyítható viszont, hogy a neki tulajdonított művek közül sokan más szerzőktől valók.

Ama rendkívüli siker, melyet GIORGIONE és TIZIAN befejezett festői technikáikkal és széles kezelésükkel elértek, arra bírta G. BELLINI-t, hogy egykori tanítványaival versenyre keljen és a S. GRISOS-

TOMO-beli műben be is bizonyítja a nagy-erejű mester, hogy sikerült a TIZIAN modorát elsajátítania. A mily meglepően sikerül ez neki oly mértékben még is ő adta meg annak az árát, mivel művében a külső effektusnak áldozatul esett a tartalom benső köteléke.

A kompozícióban a hagyományos trón helyén, a közepén, sziklatömb áll, melyen a természeti méretek háromnegyed részének nagyságával bíró SZT.-JEROMOS ül és balra fordult arcával olvas egy nagy könyvből, mely fatörzsre van helyezve. Mögötte az előtérben, balról SZT.-CHRISTOPHORUS áll, vállán tartván a gyermek KRISZTUS-t, balról SZT.-ÁGOSTON, mindkettő természetnagyságban és egymáshoz semminemű vonatkozással nem bírva. A háttér egy bámulatos tájkép; a formák természetűek; a mintázás és testszin tizianós, erőteljes és meleg, az arcok beszédek és mindazáltal semmit sem mondanak. Az összhatás megragadó. A mű aláírása: Joannes Bellinus MDXIII.

A már említett kísérlet után GIOV.-BELLINI még egyszer megpróbálkozott azzal, hogy mithologiai allegóriákat fessen. A rája nézve idegen tárgyat választá művéhez, melyet ALFONZ, ferrarai herceg megrendelésére festett. A herceg ugyanis AENEAS, MARS, és VÉNUS, Vulkán történetét ábrázoló festményeket, melyeket DOSO festett, GIOVANNI-nak hasonló tárgyú művével kívánta kiegészíteni, mire a művész az «olimpi lakomá»-ra határozta el magát. Dacára korábbi szemtanuk, nevezetesen VASARI magasztalásainak, bizony be kell vallani, hogy ez egy gyöngye, el-

hibázott mű, mely az előbbieknek mélyen alatta áll. Eltekintve technikai fogyatkozásaitól, nélkülözi a görög szellem átértését és a költőiességet. A kompozíció egy meglehetősen laza társaságot tüntet föl, a mint a szabadba kirándulva, egy erdő szélén élvezi a tavaszi nap derűjét. Félkörben, sík talajon fekszenek eme halhatatlanok és nagyon prózai módon delectálják magukat, evéssel, ivással, kiki magával elfoglalva és semminemű egy-séges gondolat, vagy hangulat által nem társulva. Nincs itt olimpi tűz, vagy bachansi jókedv, melyért még külső művészi mesterfogások sem kárpótolhatnak, nem lévén olyanok e műben, a jó csoportosítás már a sík talaj által is meg lévén űnehezítve.

G.-BELLINI e művét nem fejezhette be, e föladatnak a herceg kívánságára TIZIAN tett eleget, minélfogva alapot nyert ama vélemény, hogy a szép tájkép-részletek dicsősége egészen őt illeti.

A mester utolsó művében is, melyet a bécsi gyűjtemény szerencsés bírhatni, a mithologia legbájosabb tárgyát, a szépség istennőjét kívánt megörökíteni s ennél is, valamint a szentek alakjainál, az élő modellhez ragaszkodott, kit még a cyprusi istennő sem múlhatott fölül. Az őt ábrázoló meztelen fiatal nő egy zsölyén ülve, tükröt tart kezében és haját rendezi. A mozdulat és helyzet nincs épen minden kellem hijával, mindazáltal a rajz szigorú és száraz, a hús-szin fakó.

Ezzel a nagytehetségű mester pályája 1516-ban, november 29-én véget ért. Teteme S. Giovanni a Paolo templomban, fivére mellett, helyeztetett örök nyugalomba.

VEGYESEK.

BAROSS GÁBOR szobrát leplezték le november hó 20-án a budapesti keleti pályaudvar előtti téren, s ez alkalommal még mindig hangoztatták azokat a «nagy alkotásokat», melyeket BAROSS kezdeményezet (?) és mindig elfelejtik azokat a milliárdokra menő károkat, melyeket kapkodó, ötletszerű intézkedéseivel okozott; — elfelejtik, hogy minő társadalmi viszonyokat inaugurált, a mikor a német császárt agyon akarta licitálni, és teremtett nálunk munkás-kérdést akkor, — a mikor nincs olyan számbavehető iparunk, a mely a

munkásügyet napfényre hozta volna. Más országban a nagy gyáripár veti fel a munkáskérdések megoldásának a szükségét természetszerűleg. Nálunk gyáripár nincs, de BAROSS a nélkül is megcsinálta a munkás-kérdést, melynek nálunk semmi jogosultsága nincs. Mindezen ténykedésekért szobrot emeltek BAROSS GÁBOR-nak, a melyet SZÉCSI ANTAL mintázott és vitt keresztül. A mi szobraink között nem az utolsó helyet foglalja el, de mert alkotója nem a protezsáltak közé tartozik, tehát alkotását irgalmatlanul lerántják a hirdalpokban. —

De azért figyelemreméltó, hogy ítélik meg a bíráló bizottságokat, a melyek a szobrokat csinálják. Gondoskodjunk — mondja egyik lap — a pályabírók reformjáról is. Ne inter pocula és pajtáskodásból válaszszuk meg a bizottság tagjait, kik lehetnek nagyon derék, hazafias polgárok, de művészethez nem értenek. Sürgősen kívánjuk, hogy e téren meg tegyék a kellő lépéseket, ne hogy ebből komoly veszedelem legyen. A főváros fejlődésének érdeke követeli meg, hogy szakdolgozókban hozzáértő szakférfiak ítélkezzenek, komoly, igaz, őszinte kritikával, mely fővárosunknak és művészetünknek csakis hasznára lehet. Csakis így lesz szobrászművészetünk. Ha azonban úgy folytatjuk, mint eddig, akkor a külföld, melynek ítéletére még mindig oly sokat adunk, meg fog szünni udvarias lenni s végre ő is kimondja az elvitázhatlan, szomorú tényt, hogy Budapest a leghitványabb szobrok hazája. S akkor valóban is maradunk a hajléktalanok menháza.

A SZENT ISTVÁN-BAZILIKA építésének a befejezésére még 750.000 forint kell. A fővárosi pénzügyi bizottság a szükséges összeget megszavazta s a budzsetbe évenként 151.000 forintot állítanak be.

Az ÚJ SZEGÉNYHÁZ építési dolgát tárgyalta a fővárosi jótékonyági bizottság és azt javasolja, hogy az új, nagyszabású szegényházat a keresztúri határban, a jászberényi út mentén építsék meg. Az építési költségek a jelenlegi Erzsébet-Szegényház értékesítésén kívül, 1.307,891 frtra rúgnak. Az új szegényház 1500 ágyra lesz berendezve s vele kapcsolatban egy kórház is lesz 360 ágygyal. Gondoskodva lesz ebben az intézetben az elmebeteg szegényekről is, kiknek 240 ágyas külön pavillont építenek. A felsoroltakon kívül nagyszerű berendezésű műterem, fürdőház, ragályos betegpavillon, felvételi épület és gazdasági épület is lesz. A jelenlegi Erzsébet-szegényházat pedig a Rókus-kórház fiókjának rendezik be.

ISKOLÁK ÉPÍTÉSE. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Máramarosvármegyében a jövő esztendőben 24 állami iskolát épített.

LAKTANYA-ÉPÍTÉS. A katonai kincstár, Arad város közönségével egyetemben, új honvédkaszárnyát épített.

KERESKEDELMI ISKOLA. A Soroksári-utcában levő, jelenleg a katonai ügyosztály elhelyezésére szolgáló épület helyén, a főváros új felső kereskedelmi iskolát épített. A régi épületet már a tavasszal lebontják, hogy az építkezést mielőbb megkezdhesse.

ISKOLA-ÉPÍTÉS. Csanádvármegyében fekvő Református-Kovácsházán új állami iskolát épített a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter.

Az ÚJ VÁROSHÁZA építésére nézve HEUFFEL középítési igazgató azt az utasítást kapta a tanácstól, hogy a Károlykaszárnya telkének és környékének tervét, valamint az új városház építési programját december hó közepéig készítse el és mutassa be.

KÉK ÜVEG. Párisban készítettek kék üvegfajt, a mely gyönyörű színével az összes eddig ismert kék üveget túlszárnyalja. A szép színt chrommal állítják elő. Ugy jöttek arra a gondolatra, hogy chrommal kék üveget készítsenek, hogy a zafir kék színének okozójában chromoxidot megtalálták. Állítás szerint a legszebb kék üveg a következő összetételből kapható: 84 rész kavasav, 39 vízmentes borsav, 157.6 rész baryt, 16 agyag és 7 rész kettős chromsavas káli.

Az ÚJ RÓKUS-KÓRHÁZ ÉPÍTÉSÉRE vonatkozó programot és feltételeket a fővárosi közegészségi bizottság jóváhagyván, azt javasolja, hogy a megállapított program alapján a tervpályázatot a főváros írja ki.

KÖZSÉGHÁZ-ÉPÍTÉS. A kispesti községházat 6849 frt 49 krral előirányzott költséggel kibővítik.

KÓRHÁZ-ÁTALAKÍTÁS. Módos város közönsége az ottani kórházat elmebeteggyógyintézeté alakíttatja át. A belügyminiszter e szándékot támogatni késznek nyilatkozván, valószínű, hogy az átalakítás mielőbb kezdetét veszi.

I. Pályázati hirdetemény.

A m. kir. államvasutak debreczeni üzletvezetősége 1899. évre, kedvező ajánlatok tétele esetében 1900. és 1901. évekre szükséges pályafentartási fák szállítására nyilvános pályázatot hirdet, jövő évben az alábbi fákra lesz szüksége:

13.020	köbm.	erdei fenyő	deszkára
106.537	»	jegenye	»
4.432	»	lucz	»
1.255	»	tölgyfa	»
900	»	vörös fenyő	»
25.865	»	szélmetszetlen fenyő	deszkára
330.030	»	faragott fenyőfára	12 méter hosszúságig
2.812	»	»	» 12 » hosszúságon felül
212.968	»	tölgyfára	4 » hosszúságig
161.702	»	»	» 4—7 »
11.140	»	»	» 7—12 »
30.018	»	szurkos vagy erdei fenyő	faragott fára
9.307	»	erdei fenyő,	pallóra
35.920	»	jegenye fenyő,	pallóra
54.913	»	tölgyfa pallóra	4 méter hosszúságig
33.743	»	»	» 4 » felüli hosszúságban
570	»	vörös fenyő	pallóra
41.027	»	fenyő	szálfára.

Az 1899. évben szállítandó pályafentartási fák méretei a 32092/98. sz. a. kiadott méretjegyzékben vannak felsorolva; a következő években szükséges fák méretei a szállítási évet megelőző november hó 1-ig közzé kell tenni szállítóval.

Az egyes évekre megrendelt fák ugyanazon év február havától kezdve április hó végéig feltétlenül beszállítandók. Az üzletvezetőség kiköti magának, hogy az egyes évekre előirányzott famennyiségből 40%-kal többet vagy kevesebbet rendelhessen.

A pályázati feltételek alapján készült ajánlatok legkésőbb 1898. évi december hó 28-án déli 12 óráig nyújtandók be a debreczeni üzletvezetőség I. általános osztályánál; az 5% bánatpénz ellenben 1898. évi december 27. napjának déli 12 órájáig teendő le a debreczeni üzletvezetőség gyűjtőpénztáránál.

A pályázati részletes feltételek és méretjegyzékek valamennyi üzletvezetőségnél és kereskedelmi iparkamaránál megtekinthetők, a debreczeni üzletvezetőségtől díjtalanul megszerezhetők; míg a 122291/96. számú általános anyagszállítási, valamint a 136719/92. sz. különleges szállítási feltételek ugyanott megtekinthetők, de csak készpénzért szerezhetők meg a m. kir. államvasutak nyomtatványtáránál (Budapest, Andrásy-ut 73.) előbbi 25 kr., utóbbi 15 kr-ért, postai szállítás esetén 10 kros levéljegy melléklendő.

Debreczen, 1898. november hó 20.

M. kir. államvasutak, üzletvezetőség Debreczen.

Utánnymást nem díjazunk.

Fűszer- és vegyeskereskedő urak, illatszerészek, szatócsok, fodrászok, cukrászok, korcsmárosok, továbbá mindennemű iparosok és gyárosok rendeljék meg

BACSKAY M. TIVADAR

„A KERESKEDELMI VEGYÉSZET”

cimű, most megjelent művét, melynek útmutatása alapján üzletök jövedelmét **35—40°/o**-al emelhetik.

Tisztviselő, tanító, postamester és körjegyző urak, nyugdíjasok és magánzók e mű előírásai alapján

havonta 150—200 frt
mellékjövedelemre tehetnek szert.

Segélyével minden háztartásnál évente **200—400 frt** megtakarítás érhető el.

A terjedelmes művet **1 frt 70 kr**nak postautalványoni beküldése ellenében portomentesen **a j á n l v a** küldi meg a

„KERESKEDELMI VEGYÉSZET”
könyvkiadó vállalata

👉 **UJPEST, István-utca 2. szám.** 👈
(Utánvétel mellett is rendelhető.)

👉 Hirdetések 👈

az

„ÉPÍTÉSZETI SZEMLE”

számára felvétetnek a kiadóhivatalban

≡ B U D A P E S T, ≡

VII. ker., Óvoda-utca 27. szám alatt.